

Ülevaade täiskasvanute osalemisest kutseõppes

*Millise haridusliku ja tööalase taustaga
täiskasvanud asuvad kutseharidust omandama ning
kuidas muutub nende käekäik tööturul pärast kooli
lõpetamist?*

Head lugejad

Õppimisvõimaluste kättesaadavaks tegemine mitte ainult noortele, vaid ka täiskasvanutele on juba nüüd ja on edaspidigi väga oluline, sest töökaite nappus sunnib tööd, oskusi ja teadmisi ümber kohandama senisest tehnoloogiarikkamaks. 2014. aastal oli Eesti 25–64aastastest 30,2% erialase ettevalmistuseta, see tähendab, et nii suur hulk inimesi on alghariduseta, alg-, põhi- või üldkeskharidusega, neil puudub erialane väljaõpe (kutse- või kõrgharidus). Kõige enam on erialase hariduseta inimesi 25–29aastaste seas (2014. a 38%). Meeste hulgas on erialase hariduseta isikuid rohkem kui naiste hulgas.

Seega on praegustel ja tuleviku töökohtadel vajalike oskuste ja teadmiste omandamiseks haridus üks olulisemaid inimeste ja riigi majanduse pikaajalise arengu tagatise, sest valikud tööturul muutuvad aina teadmiste- ja tehnoloogiakesksemaks.

Seepärast on igati mõistetav, et õppimine on meie kõigi igapäevatöö üks üsna mahukas osa. Lisaks neile, kelle haridustee on lühikeseks jäänud, ka nende inimeste jaoks, kel on juba ka kõrgharidus. Omandades sellele lisaks ka mõne konkreetse kutse, saab ka kõrgharidusega inimene oluliselt laiendada oma teadmiste ja oskuste paletti ning tunda end tööturul kindamini. Et noorte hulk väheneb suuresti, ei ole ette näha ka ohtu, et mõni noor või madalama haridustasemega isik jääks kutsekooli vastu võtmata, sest kõrgharidusega täiskasvanud on kõik kohad hõivanud. Sama näitavad Riigikontrolli auditid.

Seejuures tuleb riigil olulist tähelepanu pöörata kutseõppeasutustest väljakukkumisele – kõigi vanuserühmade õppurite hulgas on kutseõppe katkestajate hulk juba üle viiendiku, mis on väga murettekitav.

Käesolev ülevaade sündis soovist teada saada, kas noorte arvu vähenemise tingimustes suudab paljureformitud kutseharidussüsteem mingil viisil avaldada mõju inimeste käekäigule õpingutes ja tööelus. Riigikontrolli võrdles õpingutele eelnenud õpingu- ja töökaiku kutsehariduse omandamise järgse töökaiguga ning selgus, et õpingute järel paranesid õppurite tulemused – nad said paremaid töökohti, suuremat palka ja olid altimad ka ettevõtlust alustama. Kutsehariduse omandamisele eelnenud ajaga võrreldes paranesid tulemused kõigi haridustasemetega täiskasvanute puhul. Seega sünnib kasu kõigile.

Samas vajavad paljud täiskasvanud veelgi paindlikumaid võimalusi, et töökohtadel vajalikud teadmised ja oskused omandada. Juurdepääs õppimisvõimalustele ja paindlikud õppimisvõimalused kõigil haridustasanditel on kindlasti lähituleviku vajadus, sest tuleviku vaates

pole oluline mitte ainult see, et haridustase oleks võimalikult kõrge, vaid ka see, et inimeste haridus ja oskused oleksid mitmekülgsed.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Karis', with a long, sweeping diagonal stroke extending upwards and to the left.

Alar Karis
riigikontrolör

6. jaanuaril 2016

Ülevaade täiskasvanute osalemisest kutseõppes

Millise haridusliku ja tööalase taustaga täiskasvanud asuvad kutseharidust omandama ning kuidas muutub nende käekäik tööturul pärast kooli lõpetamist?

Kokkuvõte

Eesti tööealisest rahvastikust ligi kolmandikul ei ole kutse- ega kõrgharidust. Erialase ettevalmistuseta inimeste haridustaseme tõstmine on üheks võimaluseks aidata kaasa Eesti majanduse arenguvõimaluste avardamisele.

Mida me uurisime?

Riigikontroll analüüsis, kui palju täiskasvanuid ja millistel erialadel kutseharidust omandavad, millise haridusliku ja tööalase taustaga täiskasvanud kutseõppesse õppima asuvad ning kas nende erialavalikud ja käekäik koolis on sarnased. Samuti uuriti, kas kutsehariduse omandamisest on olnud tööelus kasu ning milline on riigi roll täiskasvanutele kutsehariduse pakkumisel.

Miks on see maksumaksjatele oluline?

Kutseharidusele kulub igal aastal üle 100 miljoni euro¹, sellest täiskasvanute õpetamisele hinnanguliselt ligi kolmandik ehk enam kui 30 miljonit eurot aastas. Valdav osa kutsehariduse omandajatest (2014/2015. õa-l 98%) õpib riigieelarvelistel õppekohtadel.

Eesti elukestva õppe strateegias 2020 on seatud eesmärgiks vähendada eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu 25–64aastase seas 2020. aastaks alla 25%. 2014. aastal oli selliste isikute osakaal rahvastikust 30,2%.

Eesmärgi saavutamiseks soovitakse kutseõppe kaudu parandada inimeste oskuste ja teadmiste taset ning viia see vastavusse tööturuvajadustega. Riik on loonud kõigile huvilistele varasemast haridustasemest ja juba omandatud erialast ning tööturupositsioonist olenemata võimaluse omandada ükskõik millisel ja ükskõik mitmel erialal kutseharidus tasuta. Inimestele tähendab see võimalust end mitmetel erialadel riigi raha eest harida. Riigile peaks see väljendama ootust parandada inimeste oskusi ja teadmisi, et enam rahuldada tööturunõudmisi.

Mida me leidsime?

- Kutsehariduse omandanud täiskasvanute tööturuolukorda iseloomustavate näitajate analüüsist selgus, et **kutsehariduse omandamisel on üldiselt positiivne mõju**. Õpingutele järgnenud 12 kuu jooksul vähenes nende hulk, kes olid töötuna arvel olnud, ning

¹ Valitsussektori kulud kutseharidusele on viimasel kolmel aastal olnud keskmiselt 108 miljonit eurot, millest on riigieelarvest tulnud kokku keskmiselt 67,7 miljonit ning muudest rahastamisallikatest (nt laekumised riigiasutustelt, välisabi projektid, majandustegevusest laekuv kulu) 11 miljonit ning Euroopa Sotsiaalfondi ja Euroopa Regionaalarengu Fondi välisabina 28 miljonit.

suurenes nende hulk, kes teenisid nii töist tulu, keskmisest palgast suuremat tulu kui ka tegelesid ettevõtlusega.

- Samas ei paranda kutseharidus kõikide täiskasvanute olukorda tööturul. Need kutseõppe lõpetanud täiskasvanud, kes enne kutsehariduse omandamist olid erialase ettevalmistuseta ja teenisid madalamat palka või olid olnud töötud, on ka pärast kutsehariduse omandamist tööturul kehvas positsioonis. Olukord tööturul paranes neist 20%-l.
- Potentsiaalseid nn hobiõppureid on vähe. Enamiku tööturul stabiilset ja keskmisest kõrgemat sissetulekut teeninud kutseõppesse asunute erialavalikud on suunatud tööalasele enesetäiendamisele.
- Erialase hariduseta (44%) täiskasvanute kõrval on asunud kutseharidust omandama palju kutse- (36%) või kõrgharidusega (20%) täiskasvanuid. Alates 2010/2011. õppeaastast on eri- ja kutsealase hariduseta sisseastujate osakaal vähenenud ning seda peamiselt kõrgharidusega sisseastujate arvelt. Täiskasvanud kutseõppurite seas on populaarsemad äriteenuste ja aianduse ning turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialad.
- Kutseõppesse on asunud peamiselt sellised täiskasvanud, kes võiksid soovida oma olukorda tööturul parandada. Aasta jooksul enne kutseõpingute alustamist oli 73% neist olnud kas töötuna arvel, oli teeninud madalat palka või üldse mitte teeninud.
- Ligikaudu kolmandik täiskasvanuid on alustatud õpingud katkestanud. Enim katkestavad õpinguid erialase hariduseta ja tööturul halvemas olukorras olnud täiskasvanud. Katkestamise peamiste põhjustena toodi välja raskusi tulla pere ja töö kõrvalt õpingutega toime ning tööandjate ebasoosivat suhtumist kooliskäimisesse.

Millele tuleks edaspidi tähelepanu pöörata?

Täiskasvanutele kutsehariduse pakkumisel peaks Haridus- ja Teadusministeerium pöörama suuremat tähelepanu järgmistele asjaoludele:

- kuidas saada rohkem eri- ja kutsealase hariduseta ning tööturul mitteaktiivseid ning ebastabiilse või madala sissetulekuga inimesi kutsekoolidesse ning kuidas neid seal toetada, et vältida õpingute katkestamist ja tagada kutsehariduse omandamiseni jõudmine;
- kuidas mõjutab kõrgelt haritute ning niigi tööturul hästi hakkama saavate inimeste kutseharidusse siirdumine eri- ja kutsealase hariduseta inimeste juurdepääsu kutseõppeasutustesse nii õppe sisu kui ka kulutusi arvestades;
- kuidas hinnata senist kutsehariduse kulutuste otstarbekust ja mõju riigi majandusarengule, lisandväärtuse suurendamisele ja tööhõive parandamisele nii riigis tervikuna kui ka regionaalsel tasandil.

Sisukord

Kui palju täiskasvanuid ja millistel erialadel kutseharidust omandab?	6
Ligi kolmandik 25–64aastasest on erialase ettevalmistuseta	6
25aastaste ja vanemate õppurite osatähtsus kutseõppes on kasvanud	7
Täiskasvanud õppurid eelistavad äriteenuste, aianduse ning turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialasid	8
Kes asuvad täiskasvanuna kutseharidust omandama?	9
Järjest enam on kutseharidust asunud omandama varasema kõrgharidusega täiskasvanud	10
Kutseharidust on enamasti asunud omandama täiskasvanud, kes tahavad parandada oma positsiooni tööturul	12
Kas erineva taustaga täiskasvanute erialavalikud ja käekäik koolis on sarnased?	14
Erialavalikud on olenevalt vanusest ning hariduslikust ja tööalasest taustast mõnevõrra erinevad	14
Enim katkestavad õpinguid erialase hariduseta ja tööturul vähem konkurentsivõimelised täiskasvanud	16
Kas kutsehariduse omandamisest on olnud kasu?	17
Kutsehariduse omandamise järgsed tööturunäitajad on õpingute-eelsetest paremad	17
Kutsehariduse omandamine aitab ohustatud rühmast väljuda eelneva kõrgharidusega täiskasvanutel	20
Milline on riigi roll täiskasvanutele kutsehariduse pakkumisel?	22
Kutsehariduskulud on valdavalt riigi kanda	22
Kavandamisel on mitu meetet madalama haridustasemega täiskasvanute toetamiseks kutseõppes	23
Vastused Riigikontrolli ülevaatele	25
Ülevaate iseloomustus	27
Riigikontrolli varasemaid auditeid kutse- ja täiskasvanuhariduse valdkonnas	29

Kui palju täiskasvanuid ja millistel erialadel kutseharidust omandab?

Ligi kolmandik 25–64aastasest on erialase ettevalmistuseta

Inimeste haridustase

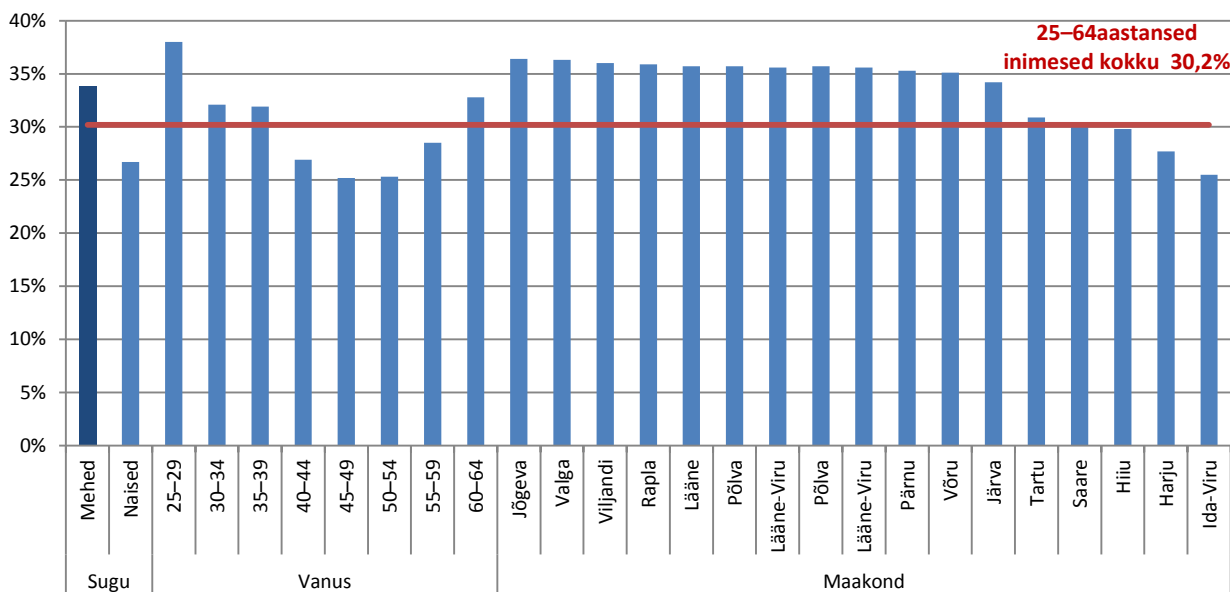
1. Omandatud haridus mängib olulist rolli inimeste edukuses tööturul – mida kõrgem on haridustase, seda väiksem on üldjuhul risk jääda töötuks ning seda paremad on võimalused teenida kõrgemat palka.² Ühtlasi määravad tööturul osalevate inimeste teadmised ja oskused suuresti ära selle, kui edukad on Eesti ettevõtted ja milline on majanduse arenguperspektiiv tervikuna.

2. Eestis on erialase hariduseta (kutse- ja kõrghariduseta) isikute suur osakaal olnud pikka aega probleemiks ja on suureks väljakutseks ka tulevikus.³ Erialase hariduseta inimeste osakaalu vähendamiseks on oluline suurendada nii noorte õppima asumist kui ka soodustada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute jõudmist kutse- või kõrgharidusse.

Erialase ettevalmistuseta isikutena mõistetakse inimesi, kes on alghariduseta, alg-, põhi- või üldkeskharidusega ja kel puudub erialane väljaõpe (kutse- või kõrgharidus).

3. 2014. aastal oli Eesti 25–64aastasest 30,2% **erialase ettevalmistuseta**. Enamikus maakondades on erialase ettevalmistuseta inimeste osakaal veelgi suurem (vt joonis 1), keskmisest vähem on neid vaid Harjumaal, Hiiumaal ja Ida-Virumaal. Kõige enam on erialase hariduseta inimesi 25–29aastaste seas (2014. a 38%), keskmisest suurem on erialase hariduseta inimeste osakaal ka 30–40aastaste ja 60–64aastaste seas. Meeste hulgas on erialase hariduseta inimesi rohkem kui naiste hulgas.

Joonis 1. Erialase ettevalmistuseta isikute osakaalud 25–64aastaste seas 2014. aastal soo, vanuserühmade ja maakondade kaupa

Allikas: Statistikaamet; Riigikontrolli arvutused

² Statistikaameti andmetel oli tööealiste inimeste töötuse määr 2014. aastal kõrgharidusega inimestel 4,8%, kutseharidusega inimestel 7,9% ning alghariduseta või alg-, põhi- või üldkeskharidusega inimestel 10,1%. Keskmise brutotunnitasu täis- ja osaaajaga töötavatel töötajatel oli 2010. aastal haridustasemeti järgmine: põhihariduseta töötajad 2,81 eurot, põhiharidusega töötajad 3,35, üldkeskharidusega töötajad 3,87, teise taseme kutseharidusega töötajad 3,94, keskhariduse baasil kutseharidusega töötajad 4,05, rakendusliku kõrgharidusega töötajad 5,45, akadeemilise kõrgharidusega töötajad 6,71, doktorikraadiga töötajad 9,90 eurot.

³ [Elukestva õppe strateegia kutseharidusprogramm 2015–2018](#)

4. Eesti elukestva õppe strateegias on seatud eesmärgiks vähendada eri- ja kutsealase hariduseta 25–64aastaste täiskasvanute osakaalu 2018. aastaks 26%-ni ja aastaks 2020 ei tohiks see olla rohkem kui 25%.⁴ Selle eesmärgi täitmiseks peaks järgnevatel aastatel omandama kutse- või kõrghariduse igal aastal ligikaudu 7200 inimest, kes 2020. aastal on 25–64aastased ja kes ei ole omandanud eri- või kutseharidust.⁵

5. Riik on seadnud eesmärgiks tööturul vajalike oskuste ja teadmiste tagamiseks pakkuda riigi rahastatavat kutseõpet kõigile soovijatele. Seetõttu saavad eri- ja kutsealase hariduseta inimeste kõrval riigi raha eest kutseharidust omandada ka varasema kutse- ja/või kõrgharidusega inimesed, olenemata juba omandatud erialast ning tööturupositsioonist.

6. Eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamiseks on oluline, et kutsekoolidesse jõuaksid eelkõige varasema erialase hariduseta inimesed. Samas võib riigi raha kasutamist varasema kutse- või kõrgharidusega inimeste kutseõpingutele pidada otstarbekaks ka juhul, kui kutsehariduse omandamine aitab parandada nende konkurentsivõimet tööturul ja tagada hõivatus.

25aastaste ja vanemate õppurite osatähtsus kutseõppes on kasvanud

7. Noorte arvu vähenemise tõttu on ka kutseõppurite arv viimastel aastakümnetel vähenenud. Kui 2000/2001. õppeaastal omandas kutseharidust üle 30 000 õpilase, siis 2014/2015. õppeaastal oli kutseõppureid vaid veidi enam kui 25 000. Samal ajal on suurenenud 25aastaste ja vanemate õppurite osatähtsus, ulatudes 2014/2015. õppeaastal juba 29%-ni (vt joonis 2).

8. Koos õpilaste arvu vähenemisega on vähenenud ka kutseharidust pakkuvate õppeasutuste arv: kui 2010/2011. õppeaastal sai kutseharidust omandada 43 kutseõppeasutuses ja 8 rakenduskõrgkoolis, siis 2014/2015. õppeaastal olid need arvud vastavalt 38 ja 6. 25aastaseid ja vanemaid õpilasi õppis 2014/2015. õppeaastal pea kõikides kutseharidust pakkuvas õppeasutustes (välja arvatud Tallinna Balletikool).

9. Kui kõikidest kutsehariduse omandajatest õpib suurem osa kutse-keskharidusõppes (enam kui 50%), siis valdav osa 25aastastest ja vanematest õppuritest õpib kutseõppes keskhariduse baasil (ligi 85% kõikidest täiskasvanud kutseõppuritest).

Kutseõppurite ja -õppeasutuste arv

Teadmiseks, et

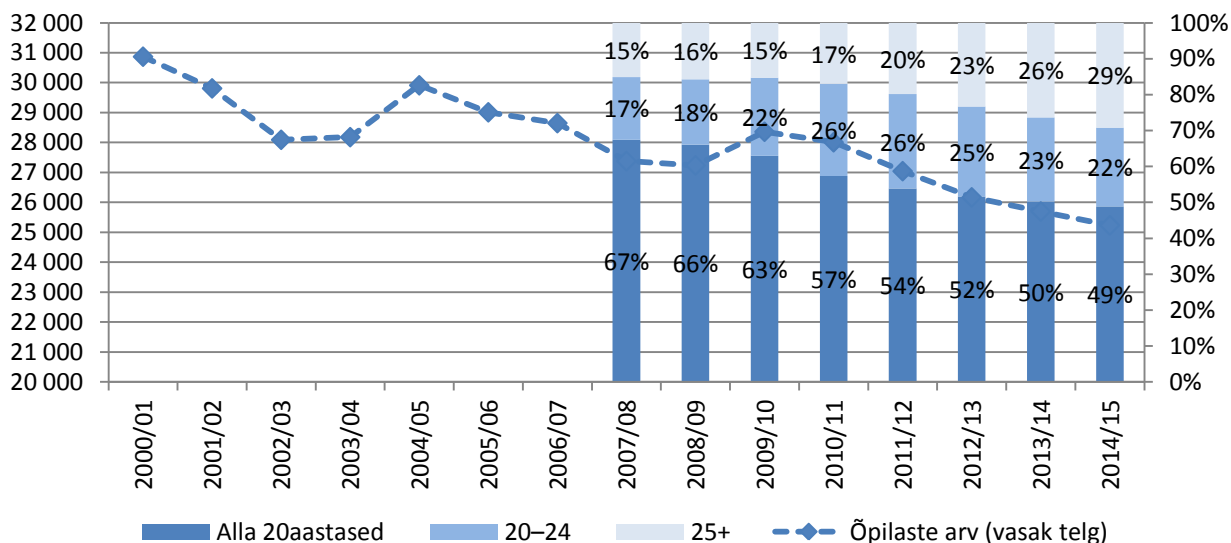
kõige rohkem 25aastaseid ja vanemaid õppureid õppis 2014/2015. õppeaastal **Räpina Aianduskoolis** (555 õpilast), **Tallinna Majanduskoolis** (546) ja **Tartu Kutsehariduskeskuses** (444).

Osakaalult oli 25aastaseid ja vanemaid õppureid enim **Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis** (91% kõikidest õpilastest). Sellele järgnevad **Hiiu- ja Aegna Ametikool** (80%), **Lääne-Viru Rakenduskõrgkool** (73%) ja **Räpina Aianduskool** (72%).

⁴ [Eesti elukestva õppe strateegia](#)

⁵ Lähtutud on Statistikaameti rahvastikuprognosist, mille kohaselt on 2020. aastal 25–64aastaseid inimesi 694 673. Erialase ettevalmistuseta isikute osakaal 25% tähendaks, et 2020. aastal oleks ligikaudu 174 000 eri- või kutsealase hariduseta inimest. See on võrreldes 2013. aastaga ligikaudu 43 000 inimest vähem ehk igal aastal peaks omandama kutse- või kõrghariduse ca 7200 varasema eri- või kutsehariduseta inimest (kes 2020. aastal on 25–64aastased).

Joonis 2. Kutseõppurite arv 2000/2001.–2014/2015. õppeaastal ja vanuseline jaotus 2007/2008–2014/2015

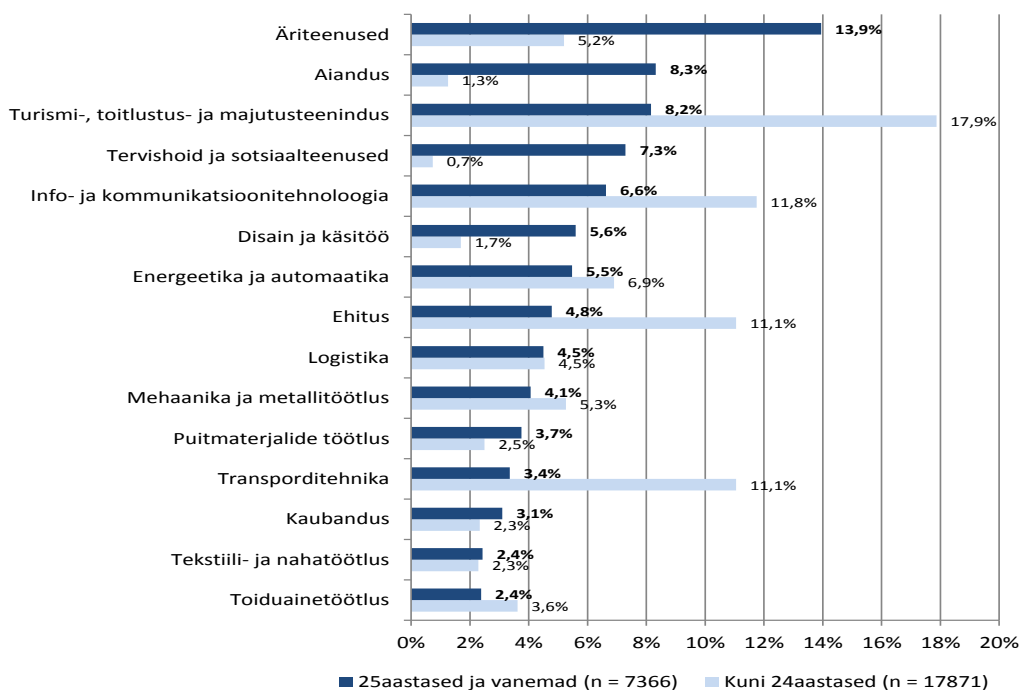
Allikas: HaridusSilm

Täiskasvanud õppurid eelistavad äriteenuste, aianduse ning turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialasid

Erialavalikud

10. Täiskasvanud õppurite erialavalikud erinevad mõnevõrra nooremate õppurite eelistustest. Kuni 24aastaste õppurite puhul on populaarseimad turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialad, sellele järgnevad info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, transporditehnika ja ehituse erialad. 25aastaste ja vanemate õpilaste seas on õpilaste arvult aga eesotsas äriteenuste, aianduse ning turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialad (vt joonis 3).

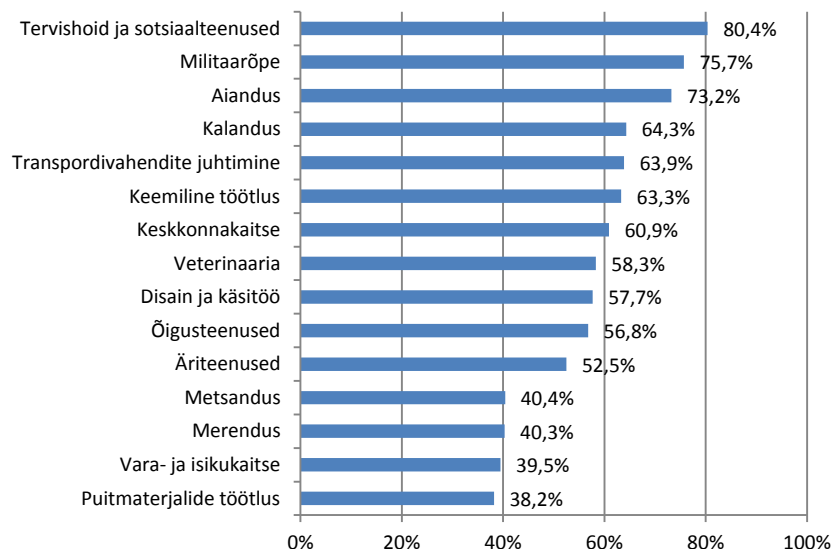
Joonis 3. Populaarsemad õppekavarühmad 2014/15. õppeaastal: 20–24aastased vs. 25aastased ja vanemad õpilased

Allikas: HaridusSilm

11. Vaadates 25aastaste ja vanemate õppurite osakaalu kõikidest kutseõppuritest 2014/15. õppeaastal õppekavariühmade kaupa, õppis enim neist tervishoiu- ja sotsiaalteenuste, militaarõppe ja aianduse erialal (vt joonis 4).

Joonis 4. 25aastaste ja vanemate õppurite osakaal kõikidest kutseõppuritest 2014/15. õppeaastal õppekavariühmade kaupa

Allikas: HaridusSilm.

12. Kokkuvõttes on koos õpilaste arvu üldise vähenemisega kutsehariduses kasvanud 25aastaste ja vanemate õppurite osakaal. 2014/2015. õppeaastal ulatus nende osakaal kõikidest kutsehariduse omandajatest 29%-ni. Täiskasvanud kutseõppurite seas on populaarsemad äriteenuste ja aianduse ning turismi-, toitlustus- ja majutusteeninduse erialad.

Kes asuvad täiskasvanuna kutseharidust omandama?

Teadmiseks, et

koolides tehtud intervjuudest selgus, et 25aastased ja vanemad inimesed asuvad kutseharidust omandama peamiselt järgmistel põhjustel:

- tööalane vajadus (nt saada tööle, omandada uusi või lisateadmisi, saada tunnistus);
- ettevõtlusega alustamine;
- isiklik huvi õpitava eriala vastu, hobi.

Täiskasvanuna kutseõpet alustanute vanus ja sugu

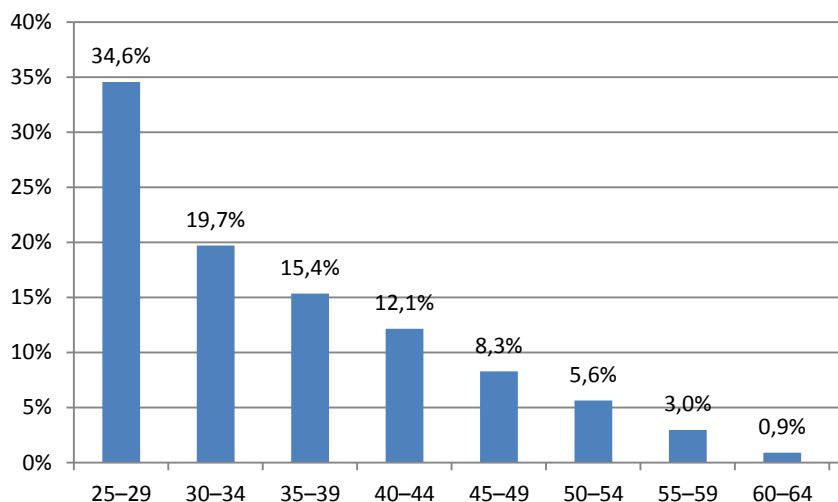
13. Riigikontroll analüüsis, millise haridusliku ja tööalase taustaga 25aastased ja vanemad inimesed (edaspidi täiskasvanu) on viimasel viiel õppeaastal asunud kutseharidust omandama (kasutatud andmete ja meetodika tutvustust vt ülevaate iseloomustusest lk 25–26).

14. Alates 2010/2011. õppeaastast kuni päringu tegemise hetkeni (23.04.2015) oli asunud kutseharidust omandama 18 324 täiskasvanut. Neist 12% on alustanud õpinguid mitmel korral, täiskasvanute alustatud kutseõpingute koguarv on 20 944. Täiskasvanute õpingute alustamise arvud on aasta-aastalt suurenenud.

15. Enam kui 2/3-l juhtudest on täiskasvanud sisseastujad olnud vanuses 25–39 aastat (vt joonis 5). Arvestades, et ka eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalud Eesti rahvastikust olid nooremates (25–29, 30–34 ja 35–39) vanuserühmades suuremad (vt joonis 1), võib seda pidada igati positiivseks. Samas on aga täiskasvanud sisseastujate hulgas rohkem

naisi⁶, kuigi eri- ja kutsealase hariduse puudumine on teravamaks probleemiks meeste puhul.

Joonis 5. 2010/2011.–2014/2015. õppeaastad (kuni 23.04.2015) 25aastaste ja vanemate alustatud kutseõpingud vanuserühmade kaupa

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteemi, Riigikontrolli analüüs

Järjest enam on kutseharidust asunud omandama varasema kõrgharidusega täiskasvanud

Varasem haridustase

16. Eesti Hariduse Infosüsteemis (EHIS) kogutakse andmeid õpilase varasema haridustaseme kohta sisseastumisel. Vaatlusaluse perioodi sisseastumistest oli 67%-l juhtudest deklareeritud eelnevaks haridustasemeks alg-, põhi- või üldkeskharidus või väidetud, et haridus puudub. Samas selgus edasise analüüsi⁷ käigus, et sisseastumisel deklareeritud andmed varasema hariduse kohta erinesid EHISes esitatud andmetest olulisel määral.

17. Kui arvestada lisaks EHISes sisseastumisel deklareeritud hariduse andmetele EHISes sisalduvaid varasemate õpingute andmeid, siis on eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanud asunud kutseharidust omandama vaid 44%-l juhtudest, varasem kutseharidus oli olemas 36%-l ja kõrgharidus 20%-l juhtudest.

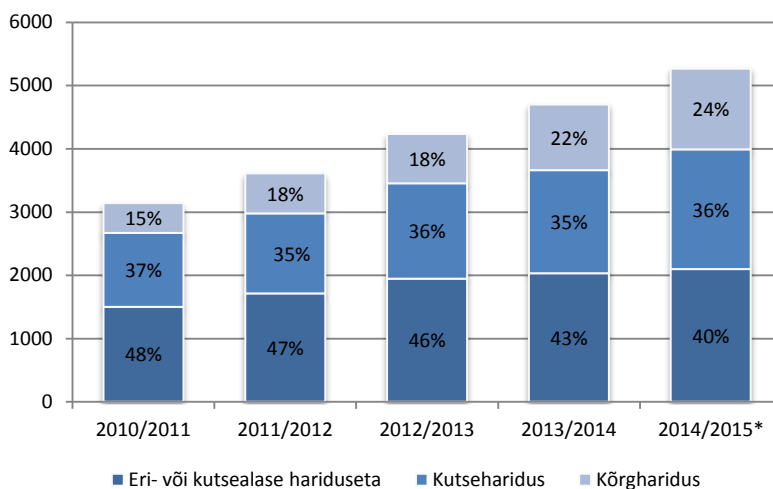
18. Aastate jooksul on eri- ja kutsealase haridusega sisseastujate osakaal vähenenud ning seda peamiselt kõrgharidusega sisseastujate arvelt (vt joonis 6). Kõrgharidusega õppijate kohta selgitasid intervjuueeritud koolide esindajad, et nende puhul on kõrghariduse omandamine enamasti jäänud mitme aasta taha ning inimene tahaks midagi muud ja/või praktilisemat teha või mingi lisaoskuse omandada.⁸

⁶ 59%-l juhtudest alustasid kutseõpinguid naised ja 41%-l juhtudest mehed. Võrreldes täiskasvanud kutseõppureid noorematega (alla 20 ja 21–24 aasta vanustega), paistis nooremates vanuserühmades silma meesõppurite suurem osakaal.

⁷ Riigikontrolli kombineeris õpilase sisseastumisel deklareeritud eelneva hariduse andmeid EHISe andmetega varasema kutse- või kõrghariduse omandamise kohta.

⁸ Seda kinnitab ka EHISe andmete analüüs, mis näitas, et kõrgharidusega sisseastujatest suurema osa moodustavad sellised isikud, kellel on viimasest kõrghariduse omandamisest möödunud 2–6 aastat. Varasema kutseharidusega täiskasvanud sisseastujatest on suurima

Joonis 6. 2010/2011.–2014/2015. õppeaastal (kuni 23.04.2015) 25aastaste ja vanemate kutseõpinguid alustanute iseloomustus eelneva hariduse järgi

Allikas: EHIS; Riigikontrolli arvutused.

19. Naiste puhul on eelneva kutse- või kõrgharidusega isikuid rohkem kui meeste puhul.⁹ Eriti torkab silma kõrgharidusega naiste suurem osakaal – 24%-l vaadeldud perioodil kutseharidust omandama asunud naistest oli kõrgharidus, samas kui meestest oli kõrgharidus 15%-l.

20. Täiskasvanud sisseastujate hariduslik taust erines ka vanuserühmade kaupa. Mida noorema vanuserühmaga oli tegemist, seda väiksem oli eri- ja kutsealase hariduseta isikute osakaal ja suurem kõrgharidusega isikute osakaal. 25–34aastastest sisseastujatest oli kõrgharidusega 23%, 35–49aastastest 20% ning üle 50aastastest sisseastujatest 17%.

21. Varasema kutseharidusega inimeste osakaalud sisseastujatest olid vanuserühmiti sarnased (vastavalt 37%, 36% ja 36%). Kuna nooremasse vanuserühma jäävad inimesed on omandanud kõrghariduse suhteliselt hiljuti, tasuks uurida põhjuseid, miks nad kutseharidust omandama asuvad (kas kõrgharidussüsteemi väljund ei vasta tööturu vajadustele, õpitud on valet eriala, inimese eelistused on ajas muutunud vms).

22. Kokkuvõttes selgus, et kutseharidust on asunud omandama vähem eri- või kutsealase hariduseta täiskasvanuid, kui Haridus- ja Teadusministeeriumi senine statistika näitab. Nende kõrval on asunud kutseharidust omandama järjest enam varasema kutse- või kõrgharidusega täiskasvanuid. Sellest võivad tuleneda raskused 2020. aastaks seatud eesmärgi täitmisel ning selle asemel, et aidata eri- ja kutsehariduseta inimesi kui riskirühma tööturul, kulub riigi raha tööturul konkurentsivõimelistele inimestele hariduse andmiseks.

osakaaluga aga need, kes on omandanud kutsehariduse viimase aasta jooksul (ca 22%), teine suurem rühm on 5–8 aastat tagasi kutsehariduse omandanud.

⁹ Naised: 43% eri- ja kutsealase hariduseta, 33% kutseharidusega ja 24% kõrgharidusega. Mehed: 46% eri- ja kutsealase hariduseta, 39% kutseharidusega ja 15% kõrgharidusega.

Kutseharidust on enamasti asunud omandama täiskasvanud, kes tahavad parandada oma positsiooni tööturul

23. Kuigi suurel hulgal täiskasvanud sisseastujatest on varem omandatud kutse- ja/või kõrgharidus, ei pruugi see siiski tagada edukat hakkamasaamist tööturul. Teadmised võivad vananeda ning tööturuolukord ning erinevate oskuste ja teadmistega töötajate nõudlus muutuda.

24. Järgnevalt on vaadatud, milline on erineva eelneva haridustasemega sisseastujate käekäik tööturul aasta jooksul enne õpingute alustamist. Eri näitajatele (vt tabel 1) tuginedes on hinnatud, kas isiku olukorda tööturul 12 kuu jooksul enne sisseastumist võib pidada konkurentsivõimeliseks või esineb selles teatud riske.

Tööalane taust 12 kuu jooksul enne õpingute alustamist

Tabel 1. Näitajad, mille põhjal antakse hinnang isiku olukorrale tööturul

Näitaja	Tööturul ohustatud rühm	Tööturul konkurentsivõimeline rühm
Töötuna arvelolek	On olnud 12 kuu jooksul enne sisseastumist töötuna arvel.	Ei ole olnud 12 kuu jooksul enne sisseastumist töötuna arvel.
Tõise tulu teenimine ja selle suurus võrreldes keskmise palgaga	On 12 kuu jooksul enne sisseastumist töötanud, kuid 12 kuu keskmine kuine tõine tulu enne õpingute alustamist on olnud väiksem kui rahvastikuregistrijärgse elukohamaakonna keskmine palk õpingute alustamise aastal.	On 12 kuu jooksul enne sisseastumist töötanud ja 12 kuu keskmine kuine tõine tulu enne õpingute alustamist on olnud suurem või võrdne rahvastikuregistrijärgse elukohamaakonna keskmise palgaga õpingute alustamise aastal.
Muude tulude teenimine	Ei ole 12 kuud enne sisseastumist töötanud ega saanud - vanemahüvitist, - välistulu, - FIE tulu ja/või - juhatuse liikme tasu.	Ei ole töötanud, kuid on 12 kuu jooksul enne sisseastumist saanud - vanemahüvitist, - välistulu, - FIE tulu ja/või - luhatuse liikme tasu.

25. Olulisemad tähelepanekud erinevate näitajate põhjal:

- Kõigist sisseastumisjuhtudest 23%-l on kutseõpinguid alustanud täiskasvanud olnud 12 kuu jooksul enne õpingute alustamist töötuna arvel.
- Tõist tulu on 12 kuu jooksul enne sisseastumist saanud 76%-l juhtudest. Tõist tulu teeninutest 68%-l jäi viimase 12 kuu keskmine kuutasu sisseastumise aastal alla rahvastikuregistrijärgse elukohamaakonna keskmise brutopalga.¹⁰
- Enne sisseastumist tõist tulu teeninud isikutest suurima osakaaluga on avaliku halduse ja riigikaitse tegevusalal töötanud isikud (18%). Sellele järgnevad jaekaubanduse (11%), tervishoiu (4%), hariduse (4%) ja hulgikaubanduse (3,4%) tegevusalal töötanud inimesed.

¹⁰ Nende isikute sissetulekut, kellel EHISes ei olnud rahvastikuregistri elukohta märgitud, võrreldi Eesti keskmise palgaga.

- 24%-l juhtudest ei olnud kutseõpingute alustajad 12 kuud enne sisseastumist töötanud. Neist omakorda 76% ei olnud saanud vanemahüvitist, välistulu, füüsilisest isikust ettevõtja tulu ja/või juhatuse liikme tasu.

26. Kokkuvõttes selgus, et 27% sisseastunutest olid 12 kuud enne sisseastumist tööturul konkurentsivõimelised, teenides 12 kuu jooksul enne õpinguid sissetulekut, mis ületas elukohapiirkonna keskmist palka. 73%-l juhtudest esines kas töötuna arveloleku, töise tulu mitteteenimise ja selle stabiilsuse ning palga suuruse risk. Lisades tööturu olukorda iseloomustavatele näitajatele eelneva hariduse andmed, leiab kinnitust hariduse positiivne mõju tööturul – mida kõrgem on haridustase, seda suurem on tööturul parema konkurentsivõimega isikute osakaal (vt tabel 2).

Tabel 2. 2010/2011.–2014/2015. õppeaastal (kuni 23.04.2015) 25–64aastaste kutseõpinguid alustanute jaotus sisseastujate eelneva hariduse* ja tööturu olukorda iseloomustavate näitajate põhjal leitud hinnangute kaupa

Eelnev haridustase	Tööturul ohustatud rühm	Tööturul konkurentsivõimeline rühm
Eri- ja kutsealase hariduseta (8440)	79%	21%
Kutseharidus (7252)	75%	25%
Kõrgharidus (4157)	60%	40%
Kokku (19 849)	73%	27%

* EHISes sisseastumisel deklareeritud ja varasemate lõpetatud kutse- ja/või kõrgharidusõpingute andmete kombineerimisel leitud eelnev haridustase.

Allikas: EHIS, Maksu- ja Tolliamet (MTA), töötukassa, äriregister; Riigikontrolli arvutused

27. Vanuserühmade kaupa olid tööturul konkurentsivõimeliste inimeste suurima osakaaluga 35–49aastased sisseastujad (28%). 25–34aastastest sisseastujatest olid tööturul konkurentsivõimelised 26% ja üle 50aastastest 23%.

28. Suurem osa kutseõppesse asunud täiskasvanutest on seega need, kes Haridus- ja Teadusministeeriumi määratluse kohaselt on kutseõppe peamine sihtrühm (eri- ja kutsealase hariduseta inimesed ning tööturul madalama konkurentsivõimega isikud).¹¹ Nende kõrval on asunud kutseharidust omandama aga ka varasema kutse- ja/või kõrgharidusega isikuid, kelle olukorda tööturul võib pidada konkurentsivõimeliseks (kokku 18% sisseastumise juhtudest).

29. Kokkuvõtteks näitas kutseõppet alustanud täiskasvanute haridusliku ja tööalase tausta analüüs, et kuigi täiskasvanud õppurite hulgas on rohkem kutse- või kõrgharidusega inimesi, kui seni arvatud, asuvad kutseharidust omandama siiski suuresti need, kes seda oma konkurentsivõime parandamiseks tööturul võiksid vajada.

¹¹ Eesti elukestva õppe strateegia 2020 [kutseharidusprogramm](#) ja [täiskasvanuhariduse programm](#).

Kas erineva taustaga täiskasvanute erialavalikud ja käekäik koolis on sarnased?

Erialavalikud on olenevalt vanusest ning hariduslikust ja tööalasest taustast mõnevõrra erinevad

Erialavalikud vanuserühmade kaupa

30. Kui vaadata täiskasvanute erialavalikuid kutseõppesse sisseastumisel vanuserühmade kaupa, ilmnevad erinevused õppimiseelistustes.

- **25–34aastased** asuvad enim õppima äriteenuste õppekavarühma erialasid (17,6%). Sellele järgnevad info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (7,6%) ning turismi-, toidlustus- ja majutusteeninduse (7,3%) erialad.
- **35–49aastaste** vanuserühmas ühest selget eelistust ei ilmne, üsna võrdselt minnakse õppima tervishoiu ja sotsiaalteenuste (10,8%), aianduse (9,7%) ja äriteenuste (9,4%) erialasid.
- **50aastaste ja vanemate** seas asutakse ülekaalukalt õppima tervishoiu ja sotsiaalteenuste erialasid (19,5%). Sellele järgnevad turismi-, toidlustus- ja majutusteeninduse (10%), disaini ja käsitöö (9%) ning aianduse (8,8%) erialad.

Erialavalikud varasema hariduse ja tööalase tausta järgi

31. Erineva haridusliku tausta ja tööalase konkurentsivõimega täiskasvanute viiest populaarsemast õppekavarühmast kolm on kõikidel rühmadel samad (äriteenused, tervishoid ja sotsiaalteenused ning aiandus, vt tabel 3). Tööturul konkurentsivõimeliste kutse- või kõrgharidusega inimeste puhul on samas aianduse eriala mõnevõrra populaarsem, samuti on nende puhul viie populaarsema õppekavarühma seas transpordivahendite juhtimine ning mehaanika ja metallitöötlus, mida teistel rühmadel ei ole.

Tabel 3. 2010/2011.–2014/2015. õppeaastal (kuni 23.04.2015) 25aastaste ja vanemate sisseastujate õppekavarühmade esiviisik eelneva hariduse ja tööturul olukorra kaupa*

Eri- ja kutsealase hariduseta		Kutse- või kõrgharidus, tööturul ohustatud rühm		Kutse- või kõrgharidus, tööturul konkurentsivõimeline rühm	
Äriteenused	13,0%	Äriteenused	14,1%	Äriteenused	12,9%
Tervishoid ja sotsiaalteenused	9,6%	Tervishoid ja sotsiaalteenused	8,2%	Transpordivahendite juhtimine	8,8%
Turismi-, toidlustus- ja majutusteenindus	8,7%	Turismi-, toidlustus- ja majutusteenindus	7,9%	Aiandus	8,2%
Info- ja kommunikatsiooni-tehnoloogia	7,6%	Info- ja kommunikatsiooni-tehnoloogia	7,5%	Mehaanika ja metallitöötlus	6,2%
Aiandus	5,8%	Aiandus ¹²	6,5%	Tervishoid ja sotsiaalteenused	5,7%

*Kuna õppekavarühmade nimetused aastati erinesid, koondati eri aastate õppekavarühmad Haridus- ja Teadusministeeriumilt saadud selgitustest lähtudes 2014/2015. 6a-l kehtivate õppekavarühmade nimetuste järgi.

Allikas: EHIS, MTA, töötukassa, äriregister; Riigikontrolli arvutused

¹² Need, kes 12 kuu jooksul enne sisseastumist olid töötanud.

Erialavalikud viimase tööandja tegevusala järgi

32. Erineva haridusliku tausta ja tööalase konkurentsivõimega sisseastujate viimase tööandja tegevusalade jaotust (vt tabel 4) vaadates selgus, et eelneva kutse- või kõrghariduse ning tööturul konkurentsivõimeliste sisseastujate puhul oli suurima osakaaluga avaliku halduse ja riigikaitse tegevusalal töötanute osakaal (30%). Ka teiste rühmade puhul on vastaval tegevusalal töötanute osakaal küll esimesel kohal, kuid osakaal kõikidest sisseastumistest jäi 13% kanti.

Tabel 4. Sisseastumisele eelnenud 12 kuu jooksul töötanud 25–64aastaste sisseastujate esimesed viis viimase tööandja tegevusala (Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori ehk EMTAki järgi) eelneva hariduse ja tööturuolukorra kaupa

Eri- ja kutsealase hariduseta		Kutse- või kõrgharidus, tööturul ohustatud rühm		Kutse- või kõrgharidus, tööturul konkurentsivõimeline rühm	
Avalik haldus ja riigikaitse	13,3%	Avalik haldus ja riigikaitse	13,8%	Avalik haldus ja riigikaitse	30,2%
Jaekaubandus	13,0%	Jaekaubandus	12,9%	Hulgikaubandus	4,5%
Tervishoid	4,7%	Haridus	4,9%	Haridus	4,4%
Toidu ja joogi serveerimine	3,8%	Tervishoid	4,0%	Mootorsõidukite ja mootorrataste hulgi- ja jaemüük ning remont	3,3%
Hulgikaubandus	3,5%	Toidu ja joogi serveerimine	3,5%	Metalltoodete tootmine, v.a masinad ja seadmed	2,8%

Allikas: EHIS, MTA, töötukassa, äriregister; Riigikontrolli arvutused

33. Populaarseim õppekavarühm avaliku halduse kui sisseastujate viimase tööandja suurima osatähtsusega tegevusalal töötanud täiskasvanute seas oli vara- ja isikukaitse (vanglaametnik, päästja, päästespetsialist), tervishoid ja sotsiaalteenused (hooldustöötaja, erakorralise meditsiini tehnik) ning äriteenused (majandusarvestus, sekretäritöö, väikeettevõtlus) (vt tabel 5).

Tabel 5. 2010/2011. õppeaastast kuni päringu tegemiseni (23.04.2015) kutseõppesse asunud täiskasvanute (kes 12 kuu jooksul enne sisseastumist olid töötanud) tööandja populaarsemad tegevusalad, peamised tööandjad ja populaarsemad õppekavarühmad

Viimase tööandja tegevusala	Populaarsemad õppekavarühmad	Peamised tööandjad
Avalik haldus ja riigikaitse (17,8%)	Vara ja isikukaitse Äriteenused Tervishoid ja sotsiaalteenused	Kaitsevägi Päästeamet Politsei- ja Piirivalveamet Vanglad
Jaekaubandus (10,8%)	Kaubandus Äriteenused Aiandus	Suuremad jaekaubandusketid
Tervishoid (3,9%)	Tervishoid ja sotsiaalteenused Äriteenused Aiandus	Põhja-Eesti Regionaalhaigla Tartu Ülikooli Kliinikum Ida-Tallinna Keskhaigla
Haridus (3,8%)	Äriteenused Aiandus Turismi-, toidustus- ja majutusteenindus	Tartu Ülikool Eesti Maaülikool Kutsekoolid
Hulgikaubandus (3,4%)	Äriteenused Aiandus Logistika	Suuremad hulgikaubandusettevõtted

Allikas: EHIS, MTA, töötukassa, äriregister; Riigikontrolli arvutused.

34. Avaliku halduse ja riigikaitse valdkonnas töötanud sisseastujate viimaseks tööandjaks enne sisseastumist on olnud põhiliselt Kaitsevägi, Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet ning vanglad. Tervishoiu ja hariduse valdkonnas töötanud sisseastujate peamiseks tööandjateks on olnud haiglad. Hariduse valdkonnas töötanutel domineerivad tööandjatena ülikoolid ja kutsekoolid.

35. Vaadates sinna juurde õpitavaid erialasid (õppekavarühmasid), on näha, et valdavalt on õpinguid võimalik seostada varasema või olemasoleva töökohaga. Võib arvata, et tööandjad on võtnud tööle sobiva erialase ettevalmistusega inimesed või soovinud olemasolevate töötajate oskusi ja teadmisi täiendada ning saatnud nad õppima või on töötajad ise tundnud, et soovivad oma teadmisi uuendada või täiendada. Üheks erialavalikute põhjuseks on ka see, et teatud erialadel töötamise haridusnõudeid on täpsustatud, näiteks päästeteenistujatel. Samas tekitab osal juhtudel seos tööandja tegevusala ja õpitava eriala puhul küsitavusi, näiteks tervishoid ja aiandus, haridus ja aiandus või haridus ning turismi-, toitlustus- ja majutusteenindus.

Enim katkestavad õpinguid erialase hariduse ja tööturul vähem konkurentsivõimelised täiskasvanud

36. Kuigi riik rahastab kutseõpinguid ja selleks on loodud ning loomisel ka erinevaid paindlikke võimalusi (vt viimane peatükk „Milline on riigi roll täiskasvanutele kutsehariduse pakkumisel?“), näitab senine statistika, et kutseõpet paljud inimesed siiski ei läbi.

37. Haridus- ja Teadusministeeriumi statistika järgi katkestas 2013/2014. õppeaastal õpingud 21,8% kutseharidust omandavatest õpilastest. Alates 2010/2011. õppeaastast on õpingute katkestamise määr aasta-aastalt suurenenud (vt tabel 6). Kõige rohkem katkestavad õpinguid 20–24aastased õpilased (2013/14. õa-l enam kui 25% õpilastest). 25aastaste ja vanemate vanuserühmas on kutseõppe katkestamise määr sarnane kõikide vanuserühmade kohta arvatud katkestamise määraga.

Tabel 6. Kutseõpingute katkestamise määr eri vanuserühmades 2010/2011.–2013/2014. õppeaastal

Õppeaasta	0–19-aastased	20–24-aastased	25aastased ja vanemad	Kokku
2010/2011	17,7%	22,6%	20,9%	19,5%
2011/2012	18,0%	23,4%	20,6%	19,9%
2012/2013	18,9%	22,9%	20,2%	20,2%
2013/2014	20,3%	25,2%	21,5%	21,8%

Allikas: HaridusSilm

Katkestamise määr eelneva hariduse ja tööturul olukorra kaupa

38. Riigikontrolli analüüsi kohaselt katkestati ligi kolmandik kõikidest 2010/2011.–2014/2015. (seisuga 23.04.2015) õppeaastal alustatud õpingutest.¹³ Katkestamise määr oli suur, olenemata eelnevast haridustasemest või olukorrast tööturul (vt tabel 7). Samas olid erialase hariduseta või kutseharidusega täiskasvanud õppurite õpingute katkestamise määrad suuremad kui kõrgharidusega õppuritel. Samuti oli katkestamise määr suurem tööturul ohustatud rühma kuuluvatel täiskasvanutel. Õpinguid katkestab enim seega kõige haavatavam rühm.

Tabel 7. Õpingute katkestamise määrad täiskasvanuna kutseõpinguid alustanutel eelneva hariduse ja tööturuolukorra järgi 2010/2011.–2014/2015. (kuni 23.04.2015) õppeaastal

Eelnev haridustase	Tööturul ohustatud rühm	Tööturul konkurentsivõimeline rühm	Kokku
Eri- ja kutsealase hariduseta	32,6%	26,3%	31,3%
Kutseharidus	31,5%	27,1%	30,4%
Kõrgharidus	28,7%	25,5%	27,4%
Kokku	31,5%	26,3%	30,2%

Allikas: EHIS, Riigikontrolli arvutused

Katkestamise põhjused

39. Intervjueeritud koolide esindajate sõnul on täiskasvanud õppurite katkestamise põhjused võrreldes nooremate õppuritega erinevad. Täiskasvanud õpilased õpivad enamasti pere ja töö kõrvalt ega tule kohustuste kõrvalt õpingutega alati toime. Mitmed töödandjad ei soosi õppimist ja kooliskäimist, raskusi on ajaplaneerimisega. Sageli on katkestamise põhjuseks ka motivatsiooni puudumine kutseõppe täismahus läbimiseks ja kutseeksami sooritamiseks. Probleemidena toodi välja ka ebapiisavat eesti keele oskust, erialast mitesobivust, tervislikke põhjuseid, majanduslikke probleeme ja tööalased takistusi.

40. Koolide hinnangul on katkestamise põhjused üldjuhul välised ja mitte niivõrd kooliga seotud. Külastatud koolides on kasutusel erinevad meetmed, kuidas õpilasi (sh täiskasvanud õpilasi) järele aidata, toetada ja nõustada. Peamiselt tehakse õpilastega individuaalset tööd. Samas toodi välja, et riigi tugi meetmete rakendamisel võiks olla suurem.

Kas kutsehariduse omandamisest on olnud kasu?

Kutsehariduse omandamise järgsed tööturunäitajad on õpingute-eelsetest paremad

41. Lisaks eesmärgile soodustada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute jõudmist kutseharidusse on riigi eesmärk ka see, et

Kutsehariduse omandanute käekäik tööturul

¹³ Haridussilmas avaldatud andmetele tuginedes arvutatud täiskasvanud kutseõppurite katkestamise määr jäi 2010/2011.–2013/2014. õa-l vahemikku 20,2–21,5%. Erinevused siinkohal esitatud katkestamise määras tulenevad erinevast metoodikast – Haridussilma andmetele tuginedes on katkestamise määr teatud õppeaastal leitud perioodil 1. oktoobrist kuni 30. septembrini õpingud katkestanud õpilaste arvu jagamisel õpilaste arvuga 10. novembri seisuga; Riigikontrolli poolt EHISe andmete põhjal leitud katkestamise määr väljendab aga 1. juulist kuni 30. juunini alustatud õpingute katkestamisi kõikidest samal perioodil alustatud õpingutest.

inimesed omandaksid teadmised ja oskused, mis võimaldaksid neil tööturul edukad olla.

42. Käesolevas peatükis on analüüsitud seda, mis saab kutsehariduse omandanud täiskasvanutest pärast õpingute lõpetamist. Vaatluse alla võeti 8004 lõpetamisjuhtumit¹⁴, mille põhjal võrreldi lõpetajate olukorda tööturul iseloomustavaid näitajaid õpingutele järgnenud 12 kuul võrreldes õpingutele eelnenud 12 kuu vastavate näitajatega.

43. Analüüs näitas, et kutsehariduse omandamisel on olnud üldiselt positiivne mõju (vt tabel 8). Õpingutele järgnenud 12 kuu jooksul oli vähenenud töötuna arvelolnud isikute hulk ning suurenenud nii töist tulu teenivate inimeste arv, keskmisest palgast suuremat tulu teenijate kui ka ettevõtlusega tegelejate hulk. Tööturul konkurentsivõimeliste isikute osakaal lõpetanutest oli suurenenud ligi 7% võrra.

Tabel 8. 2010/2011.–2013/2014. õppeaastal kutsehariduse omandanud täiskasvanute tööturu olukorda iseloomustavad näitajad 12 kuud enne sisseastumist ja 12 kuud pärast lõpetamist

Näitaja	Enne õpingute alustamist	Pärast õpingute lõpetamist	Muutus
Olnud töötuna arvel	23,2%	17,0%	-6,1%
Teeninud töist tulu	76,0%	81,0%	+5,0%
Tõine tulu suurem kui keskmine palk*	31,7%	39,4%	+7,7%
Ei ole töötanud ega teeninud muud tulu	17,6%	15,6%	-2,0%
Tööturul konkurentsivõimeline rühm	27,0%	33,8%	+6,8%
Tegelenud ettevõtlusega**	17,7%	22,9%	+5,2%
Vahetanud töökohta***	35,3% / 42,1%		

* Nendel, kes töötasid. Töötatud kuude keskmise töise tulu võrdlus rahvastikuregistrijärgse elukohamaakonna keskmise palgaga vastavalt sisseastumise või lõpetamise aastal. Nende isikute puhul, kellel ei olnud rahvastikuregistris aadressi märgitud, võrreldi keskmist töist tulu Eesti keskmise palgaga.

** On äriregistri andmetel tegutsenud FIena või olnud seotud mõne ettevõttega.

*** Võrreldud MTA tööandja koode kahel ajahetkel: 1) sisseastumisele eelnenud 12 kuu viimane töökoht vs. lõpetamisjärgse 12 kuu esimene töökoht, 2) sisseastumisele eelnenud 12 kuu viimane töökoht vs. lõpetamisjärgse 12 kuu viimane töökoht.

Allikas: EHIS, MTA, töötukassa, äriregister; Riigikontrolli arvutused

44. Lõpetamisele järgneva 12 kuu lõpuks on vahetanud töökohta ca 40% täiskasvanud kutsehariduse omandajatest. Seejuures selgub sisseastumisele eelnenud tööturunäitajaid analüüsides, et õpingute eel tööturul ohustatud rühma kuulunud inimesed vahetavad töökohti enam

¹⁴ Analüüs hõlmab isikud, kes olid alustanud kutseõpinguid alates 01.07.2009 ja lõpetanud need hiljemalt 30.09.2014 ning olid sisseastumisel 25aastased või vanemad. 2010/2011.–2013/2014. õppeaastal lõpetasid sellistele tingimustele vastavad isikud kutseõppe 8447 korral. Osa isikuid omandas kutsehariduse mitu korda, kokku oli vaadeldud perioodil kutsehariduse omandanud täiskasvanuid 8028. Muutusi tööturu näitajates analüüsiti täiskasvanute puhul, kellel oli EHISes olemas isikukood ning kes ei õppinud vanglaõppes, kokku 8004 juhtumit (hõlmates 7630 isikut, kellest 362 ehk 4,7% omandasid kutsehariduse enam kui ühel korral).

kui tööturul konkurentsivõimelisemad täiskasvanud (töökohta vahetatud vastavalt 49%-l ja 25%-l juhtudest).

45. Kutseõpingute üldist positiivset mõju saab täheldada nii eri- või kutseharidusega kui ka juba varasema kutse- või kõrgharidusega täiskasvanute puhul (vt tabel 9).

Tabel 9. 2010/2011.–2013/2014. õppeaastal kutsehariduse omandanud täiskasvanute tööturuolukorda iseloomustavad näitajad 12 kuud enne sisseastumist ja 12 kuud pärast lõpetamist varasema haridustaseme järgi

Näitaja	Erialase haridusega			Kutseharidus			Kõrgharidus		
	enne	pärast	muutus	enne	pärast	muutus	enne	pärast	muutus
Lõpetamiste arv	3547			3025			1432		
Olnud töötuna arvel	25,2%	18,0%	−7,2%	23,3%	17,8%	−5,5%	17,9%	13,0%	−4,9%
Teeninud töist tulu	75,6%	80,9%	+5,3%	74,4%	79,8%	+5,4%	80,4%	83,9%	+3,6%
Tõine tulu suurem kui keskmine palk*	27,5%	34,9%	+7,4%	29,9%	39,3%	+9,4%	45,1%	50,3%	+5,2%
Ei ole töötanud ega teeninud muud tulu	18,8%	16,0%	−2,8%	19,5%	17,0%	−2,5%	10,7%	11,7%	+1,0%
Tööturul konkurentsivõimeline rühm	22,8%	29,7%	+6,8%	25,4%	33,5%	+8,1%	40,7%	44,7%	+4,0%
Tegelenud ettevõtlusega**	15,6%	20,4%	+4,8%	16,1%	20,6%	+4,5%	26,1%	34,2%	+8,1%
Vahetanud töökohta***	34,9%/42,0%			35,2%/41,8%			36,3%/42,8%		

* Nendel, kes töötasid. Töötatud kuude keskmise töise tulu võrdlus rahvastikuregistrijärgse elukohamaakonna keskmise palgaga vastavalt sisseastumise või lõpetamise aastal. Nende isikute puhul, kellel ei olnud rahvastikuregistri aadressi märgitud, võrreldi keskmist töist tulu Eesti keskmise palgaga.

** On äriregistri andmetel tegutsenud FIEna või olnud seotud mõne ettevõttega.

*** Võrreldud MTA tööandja koode kahel ajahetkel: 1) sisseastumisele eelnenud 12 kuu viimane töökoht vs. lõpetamisjärgne esimene töökoht, 2) sisseastumisele eelnenud 12 kuu viimane töökoht vs. lõpetamisjärgse 12 kuu viimane töökoht.

Allikas: EHIS, MTA, äriregister, töötukassa, Riigikontrolli arvutused

46. Olulisemad tähelepanekud erineva varasema haridustasemega täiskasvanute rühmade põhjal on järgmised:

- Eri- või kutsealase haridusega ja kutseharidusega täiskasvanuid iseloomustavad tööturunäitajad enne õpingute alustamist on üsna sarnased ning ka muutuste ulatustes pärast õpingute lõpetamist suuri erinevusi ei esine. Erialase haridusega isikud on õpingute lõpetamise järel väiksema tõenäosusega töötud, samas kui kutseharidusega täiskasvanutel on paremad väljavaated oma palgapositsiooni parandada
- Kõrgharidusega täiskasvanuid iseloomustavad näitajad enne sisseastumist on paremad kui eelneva erialase haridusega või kutseharidusega isikutel ning kutsehariduse omandamise positiivne mõju on olnud nende puhul kohati väiksema ulatusega.
- Kõrgharidusega lõpetajad on võrreldes teiste rühmadega enne õpingute alustamist tegelenud märkimisväärselt rohkem ettevõtlusega ning ka õpingute järel alustavad nad ettevõtlusega rohkem kui varasema erialase haridusega või kutseharidusega täiskasvanud.

- Töökoha vahetamisel varasema erialase hariduseta, kutseharidusega või kõrgharidusega lõpetanute vahel erinevusi peaaegu ei ole.
- Tähelepanuväärne on nende kõrgharidusega isikute arvu kasv, kes ei töötanud ega teeninud muud tulu.¹⁵ Võimalikud põhjused võivad peituda näiteks välismaale elama ja tööle asumises, mitteametlikus töötamises või muudes põhjustes, mida oleks võimalik välja uurida konkreetseid juhtumeid eraldi analüüsides, kuid mida käesoleva ülevaate raames ei tehtud.

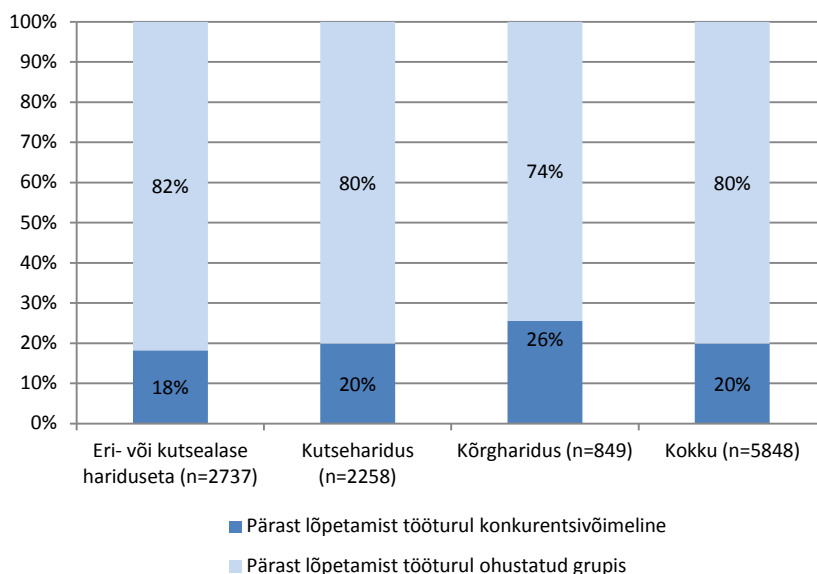
Kutsehariduse omandamine aitab ohustatud rühmast väljuda eelneva kõrgharidusega täiskasvanutel

Liikumine tööturu olukorda iseloomustavate rühmade vahel

47. Kuigi üldiselt olid kutsehariduse omandanud täiskasvanute tööturuolukorda väljendavad näitajad 12 kuu jooksul paranenud, ei ole paljude jaoks selle aja jooksul märkimisväärtset muutust siiski toimunud. 73% olid nii enne õpingute alustamist ohustatud rühmas ning neist omakorda 80% kuulusid ohustatud rühma ka aasta jooksul pärast õpingute lõpetamist.
48. Ühest küljest võib vaatluse alla võetud 12 kuud olla muutusteks liiga lühike aeg. Teisalt oleneb inimese käekäik tööturul ka muudest teguritest kui omandatud haridustase. Näiteks ei pruugi tööturul olla sobivaid töökohti või ei suudeta kõigil erialadel maksta konkurentsivõimelist palka ning need asjaolud viitavad vajadusele võimalikult täpselt suunata koolitustellimust ja erialavalikuid, et inimesed leiaksid sobiva töö.
49. Samuti võivad tööturul hakkamasaamist mõjutada ka varasem töökogemus ja isikuomadused, mistõttu ainuüksi kutsehariduse omandamine ei pruugi inimese olukorda tööturul muuta. Õppimise käigus võib ka selguda, et valiti eriala, kus tegelikult ei soovitagi tööle asuda. Seetõttu on ka täiskasvanud õppurite puhul oluline karjäärinõustamine, et suunata isikuid valima just neile sobivamaid erialasid.
50. Osa inimesi võib olla asunud õppima ka lihtsalt hobi korras, soovimata tööturul suuremaid muutuseid ette võtta. Selliste inimeste puhul oleks lahenduseks soodustada kutsekoolides ka ettevõtlusega seotud aineid, mis võimaldaksid kujundada hobist ettevõtlusega alustamise.
51. Tööturupositsioon muutus õpingute lõpetamise järgse aasta jooksul paremaks 20%-l enne õpinguid ohustatud rühma kuulunud täiskasvanutest. Mida kõrgem oli täiskasvanud kutsehariduse omandaja varasem haridustase, seda suurem oli tõenäosus liikuda tööturul ohustatud rühmast tugevama konkurentsivõimega töötajate rühma (vt joonis 7). Kõige kasulikum on olnud kutsehariduse omandamine varasema kõrgharidusega täiskasvanutel – ligi veerand kõrgharidusega täiskasvanutest, kes õpingute alustamisele eelnenud aastal kuulusid ohustatud rühma, liikusid kutsehariduse omandamise järel tööturul konkurentsivõimeliste hulka.

¹⁵ Need on isikud, kelle käekäigu kohta tööturul ei olnud analüüsis kasutatud andmete põhjal võimalik infot saada.

Joonis 7. Kutseõpingute lõpetamise järgne tööturuolukord 2010/2011.–2013/2014. õppeaastal kutsehariduse omandanud täiskasvanutel, kelle tööturunäitajates 12 kuud enne kutseõpingute alustamist esines ohumärke*

* Olid töötud, ei teeninud töist tulu, teine tulu jäi alla elukohamaakonna keskmise palga.

Allikas: EHIS, MTA; töötukassa, ärireister; Riigikontrolli arvutused

Potentsiaalsed hobiõppurid

52. 27% kutsehariduse omandanud täiskasvanutest olid enne õpingute alustamist tööturul konkurentsivõimelised. Enamikul neist (71%) säilis hea konkurentsivõime ka pärast õpingute lõpetamist. Ülejäänutel esines õpingute lõpetamise järgsel aastal teatud riske – nad olid olnud töötud, ei teeninud töist ega muud tulu või nende keskmine palk oli madalam elukohamaakonna keskmisest palgast.

53. Varasema kutse- või kõrgharidusega ja tööturul konkurentsivõimeliste täiskasvanud kutsehariduse omandajate puhul võib tekkida küsimus, kas kutsehariduse omandamine riigi raha eest on põhjendatud. Seda eriti juhul, kui isik on enne kutsekooli sisseastumist töötanud. Kas tegemist on tööalase vajadusega omandada uusi teadmisi või oskusi või isiklikust huvist tuleneva enesetäiendamisega ehk hobiga? Samas oli selliseid juhtumeid, mille puhul võiks tekkida selline küsimus, analüüsis vaadeldud lõpetamiste puhul üsna väike hulk – 12% ja nende erialavalikut vaadates on näha, et pigem võiks olla tegemist tööalase enesetäiendamisega kui hobiõppega. Et anda vastust küsimusele, kas tegemist on hobiõppega, tuleks kõnealuseid juhtumeid eraldi uurida.

54. Varasema kutse- või kõrgharidusega ning tööturul nii enne kutseõpingute alustamist kui ka pärast õpingute lõpetamist hea konkurentsivõimega täiskasvanute esiviisiku-õppekavarühmad moodustasid transpordivahendite juhtimine (bussijuht, veoautojuht), mehaanika ja metallitöötlus (keevitaja), äriteenused (majandusarvestus, ärikorraldus, väikeettevõtlus), vara- ja isikukaitse (vanglaametnik, päästespetsialist, päästja), aiandus.

55. Kokkuvõttes näitas kutsehariduse omandanud täiskasvanute tööturuolukorda iseloomustavate näitajate analüüs, et kutsehariduse omandamisel on üldiselt positiivne mõju. Samas ei paranda kutseharidus

kõikide täiskasvanute konkurentsivõimet. Need kutseõppe lõpetanud täiskasvanud, kes on enne kutsehariduse omandamist erialase ettevalmistuseta, on ka pärast kutsehariduse omandamist tööturul kehvemas positsioonis. Potentsiaalseid hobiõppureid ei ole palju.

Milline on riigi roll täiskasvanutele kutsehariduse pakkumisel?

Kutsehariduskulud on valdavalt riigi kanda

Rahastamisallikad

56. Enamik Eestis kutseharidust omandavatest inimestest (noored ja täiskasvanud kokku) õpib vaatamata vanusele või juba omandatud haridustasemele või erialale riikliku koolitustellimuse õppekohal (2014/2015. õa-l 97,7%). Lisaks finantseeritakse kutseõpet ka Euroopa Sotsiaalfondi programmi meetme „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine“ rahast ja muudest riigieelarvelistest vahenditest (kokku 0,6%). Vaid väike hulk kutseõppuritest (1,7%) maksab õpingute eest ise.

57. Ka Riigikontrolli analüüsi hõlmatud 2010/2011.–2014/2015. õppeaastal kutseharidust omandama asunud täiskasvanutest valdav osa oli asunud õppima riikliku koolitustellimuse õppekohal (91% kõikidest sisseastumisjuhtumitest). 3%-l kõikidest sisseastumisjuhtudest olid õpilased pidanud oma õpingute eest ise maksma.¹⁶ Tasulises õppes on asunud õppima peamiselt iluteeninduse (juuksur, kosmeetik) ning tervishoiu ja sotsiaalteenuste (massöör) erialasid.

Riigi kulud kutseõppele

Teadmiseks, et

2010. aastal kulutati Eestis kutseharidusele 0,73% sisemajanduse koguproduktist (SKP) ning see on samal tasemel Euroopa Liidu keskmisega. Suurem kutsehariduskulude suhe SKPsse on Soomes (1,3%), Austrias (1,15%), Rootsis (0,99%), Tšehhis (0,83%), Hollandis (0,83%) ja Slovakkias (0,78%) ning väiksem näiteks Saksamaal (0,62%), Lätis (0,44%) ja Leedus (0,33%).

58. 2014. aastal kulus valitsussektori rahast kutseharidusele 101,5 miljonit eurot, 2015. aasta kuludeks on ca 103 miljonit eurot, sh Euroopa Liidu investeringuraha. Kutseõpperaha Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarves oli 2015. aasta alguses 54,6 miljonit eurot.¹⁷ Kõrvutades kutsehariduskulusid 25aastaste ja vanemate õppurite osakaalu näitajaga, saab öelda, et 25aastaste ja vanemate õppele kulus 2014/2015. õppeaastal valitsussektori raha ligikaudu 30 miljonit eurot. Alates 2016. aastast väheneb ELi tõukefondide rahahulk, mistõttu vähenevad tervikuna ka valitsussektori kulud.

59. Riikliku koolitustellimuse õppekohtade maksumus kujuneb õppekoha baasmaksumusest ning õppekavarühmadele kehtestatud koefitsientidest. Kutseõppekoha baasmaksumus kinnitatakse igal aastal Vabariigi Valitsuse määrusega ning viimastel aastatel on see summa suurenenud. Aastatel 2011 ja 2012 oli kutseõppekoha baasmaksumus 1262 eurot, aastatel 2013 ja 2014 juba vastavalt 1368 ning 1388 eurot. Koefitsiendid varieeruvad 1,0-st (äriteenused, õigusteenused, kaubandus) kuni 4-ni (muusika ja esituskunstid).¹⁸

60. Arvestades eespool leitud tulemusi, et suur osa kutseharidust omandama asunud täiskasvanud on varasema kutse- või kõrgharidusega

¹⁶ Nendest sisseastujatest, kes hõlmati eespool sisseastujate tausta analüüsi (s.t need, kellel oli EHISes isikukood ning kes ei õppinud vanglaõppes), asus tasulistele õppekohtadele 2,9%. Lõpetajate analüüsis hõlmatutest õppis tasulistel õppekohtadel 3,1%.

¹⁷ Riikliku koolitustellimusena koolide vahel ja õpetajate palkadena väljamakstav summa, sh nii 29 Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas olevat ja 3 kohaliku omavalitsuse kutsekooli kui ka erakoolid.

¹⁸ [Kutseõppe õppekavarühmade, põhikoolis ja gümnaasiumis toimuva kutseõppe ning hariduslike erivajadustega õpilaste õppe rahastamise koefitsiendid.](#)

ning osa neist ka tööturul konkurentsivõimelised, tekib küsimus, kas nende puhul on kutsehariduse omandamine riigi raha eest põhjendatud või peaks riik nende õpingute rahastamise asemel suunama rohkem ressursse erialase hariduseta ja tööturul ohustatud rühma kuuluvatele inimestele hariduse andmisele.

Kavandamisel on mitu meetet madalama haridustasemega täiskasvanute toetamiseks kutseõppes

Teadmiseks, et

madalama haridustasemega täiskasvanute tagasitoomiseks haridussüsteemi on kavandatud järgmised meetmed:

- koostöö kogukonnas osapooltega (mittestatsionaarset üldharidust pakkuvad õppeasutused, täienduskoolituskeskused, KOVide esindajad, tööandjad, töötukassa, Rajaleidja keskused jt), kes aitaksid sihtrühmi leida ning õppesse suunata;
- kooli tasandi tegevused sihtrühma leidmiseks, koolitamiseks ning väljalangemise vähendamiseks; õppijatele pakutakse nende vajadustest lähtuvalt
 - paindlikke täiendavaid õppimisvõimalusi (õpioskuste arendamine; tasanduskursused, sh eesti keele õpe ebapiisava riigikeeleoskusega täiskasvanutele; sotsiaalsed oskused, sh ajaplaneerimine jm) õpivalmiduse suurendamiseks ning õpingute lõpetamiseks;
 - toetavaid teenuseid (nt lapsehoid, individuaalne juhendamine);
 - inimeste teavitust haridustaseme tõstmise ja õppimise vajalikkuse ning võimaluste kohta.

Allikas: Eesti elukestva õppe strateegia täiskasvanuhariduse programm 2015–2018

61. Riik suunab kutsehariduses toimuvat erinevate meetmete kaudu. Haridus- ja Teadusministeerium on 2015. aastal vastu võetud Eesti elukestva õppe strateegia täiskasvanuhariduse programmis 2015–2018¹⁹ madalama haridustasemega täiskasvanute tagasitoomiseks haridussüsteemi ette näinud mitu meetet. Programmi kogumaksumuseks on aastani 2020 kavandatud 51 miljonit eurot. Rahastamise mahtu täpsustatakse igal aastal riigi eelarvestrateegia ja riigieelarve arutelude käigus.

62. Peamiste täiskasvanutele suunatud meetmetena tõid Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad esile madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomist põhi- ja üldkeskharidusõppesse, mille raames käivitatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) toel spetsiaalne tegevuste pakett põhi- ja keskhariduseta inimeste tagasitoomiseks tasemeõppesse. Teisena nimetati kontseptsiooni väljatöötamist täiskasvanute tagasitoomiseks kvaliteetsesse kutseharidusse, sh kutsekeskharidusõppesse. Selle koostamise raames analüüsitakse koolide valmisolekut ja praktikat kvaliteetse tasemekoolituse pakkumisel täiskasvanutele.

63. Haridus- ja Teadusministeerium leiab, et on vaja lahendada küsimused, kuidas õppeasutused saaksid senisest oluliselt paremini infot õpetatavate sihtrühmade leidmiseks ning kuidas tagada eri osapoolte jätkusuutlik koostöö. Selleks on vajalik tugev koostöö koolide, kohalike omavalitsuste, vabahariduslike koolituskeskuste, sotsiaaltöötajate, töötukassa konsultantide jt vahel.

64. Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR lõi uuringuraportis „Põhi- ja keskhariduseta täiskasvanute tasemekoolitusse tagasitoomise toetamine“²⁰ välja kitsaskoha, et kutseõppeasutustes pakutav kutsekeskharidusõpe pole täiskasvanutele piisavalt paindlik ning kui lühemates kutseõppeliikides on täiskasvanud õppijate osakaal aasta-aastalt järjest kasvanud, ei ole täiskasvanud õppijate arv kutsekeskharidusõppes märkimisväärne.

65. Praegu ei ole riigi eelkirjeldatud tegevused madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomiseks haridussüsteemi veel kutsekoolide tasandile jõudnud. Vähese konkurentsivõimega õpilaste vastuvõtmise soodustamiseks mõeldud meetmeid veel rakendatud ei ole. Riigikontrolli küsitud teave koolidelt andis kinnitust, et kõnealuse sihtrühma koolitamiseks oleks tarvis paindlikke tugimeetmeid.

66. Osal koolidel (nt Hiiumaa, Vana-Vigala) on probleeme kohtade täitmisega, mistõttu konkurssi ei ole ning kõik huvilised võetakse vastu.

¹⁹ [Eesti elukestva õppe strateegia täiskasvanuhariduse programm 2015–2018.](#)

²⁰ [Põhi- ja keskhariduseta täiskasvanute tasemekoolitusse tagasitoomise toetamine.](#)

Konkursi korral konkureerivad erineva varasema taustaga inimesed võrdsetel alustel. Sisseastumisel ei eelistata eri- või kutsealase hariduseta ja/või nõrgema tööturupositsiooniga inimesi.

67. Kokkuvõtvalt on praegu, arvestades kutseõppesse sisseastujate vanust, hariduslikku ja tööalast tausta, erialavalikuid ning kutseõppe rahastamist, oluline pöörata tähelepanu just neile täiskasvanutele, kes on haridusliku tausta ja konkurentsivõime poolest tööturul ohustatum rühm. Arvestades, et riigi suunata on nii meetmed, mida rakendada, kui ka rahastamine, on oluline tähelepanu suunata nii madala haridustasemega inimeste kutseõppesse toomisele kui ka nende erialavalikutele.

/allkirjastatud digitaalselt/

Tarmo Olgo
tulemusauditi osakonna peakontrolör

Vastused Riigikontrolli ülevaatele

Riigikontroll saatis ülevaate kommentaaride andmiseks ja seisukoha kujundamiseks Haridus- ja Teadusministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Vastused Riigikontrolli ülevaatele saatsid ettevõtlusminister ja haridus- ja teadusminister 24.11.2015.

Allpool olev tabel annab kokkuvõtliku ülevaate saadud vastustest ja kommentaaridest.

Kommentaariid ülevaate kohta
Ettevõtlusministri kommentaarid: Punktid 21 ja 22. Toetame Riigikontrolli tõstatatud vajadust uurida põhjuseid, miks nooremasse vanuserühma jäävad inimesed, kes on omandanud kõrghariduse suhteliselt hiljuti, asuvad täiendavalt kutseharidust omandama (kas kõrgharidussüsteemi väljund ei vasta tööturu vajadustele, õpitud on vale eriala, inimese eelistused on ajas muutunud vms). Teisalt vajab täiendavat tähelepanu, kuidas keskenduda veelgi enam ennekõike tööturul nõrgemal positsioonil olevate (varasema eri- või kutsealase hariduseta) inimeste toetamisele ning neile vajalike tugiteenuste pakkumisele. Kindlasti on vaja käsitleda mõlemat sihtrühma eraldi ning mitte neid teineteisele vastandades. Punktid 38, 39 ja 40. Peame oluliseks kriitiliselt üle vaadata senised tegevused ja meetmed õpingud katkestanud sihtrühma osas, hinnates nende mõjusid ning tehes vajaminevaid korrekture. Rakendatavad meetmed tuleb kaasajastada, et need soodustaksid riskirühmal õpingute läbimist. Täiendavalt tuleb uurida eeskätt tööturul ohustatud rühma kuuluvate täiskasvanute õpingute katkestamise põhjuseid. Eeldada võib, et olulisema osa sellest moodustavad majanduslikud põhjused, mis ei võimalda täiskõormusega õpingutele pühenduda. Teisalt tuleb põhjuseid otsida ka mujalt. Tuleb leida võimalusi koolidele teha rohkem koostööd piirkondlike ettevõtjatega. Tuleb keskenduda erinevatele praktilistele ja tööandjate vajadustest lähtuvatele õpivormidele (praktikumid, osajaga õpe jm), mis loovad võimalused koheseks õpingutejärgseks tööle asumiseks ning motiveerivad seeläbi riskirühma liikmeid pingutama senisest rohkem õpingute lõpetamise nimel. Õppeasutuste juhtkondadel lasub vastutus ka kooliväliste tegurite, antud juhul tulevaste potentsiaalsete tööandjate mõjutamise eest. Seetõttu tuleb analüüsida, milliseid jõupingutusi on koolid ise teinud, et kõige haavatama rühma võimalusi ja riske paremini hinnata. Oluline on vajaduste parem kaardistamine ja erinevate õpivormide väljatöötamine. Punkt 46. Tegemist on positiivse trendiga. Samas tuleb analüüsida, kas ja kuidas on varasema kõrgharidusega inimesel ettevõtluskoolituse saamiseks vajalik ja põhjendatud minna uuesti tasemeõppesse. Riigi poolt (MKM/EAS) on loodud mitmekülgne pakett ettevõtlusega alustamiseks, mis koosneb baaskoolitusest, starditoetusest jms. Punktid 47 ja 48. Erialavalikute ja koolitustellimuse suunamisel tuleb lähtuda piirkondlikust aspektist. Kutsekooli õppima astujale peab saama osaks hea ülevaade tööturu vajadusest ja võimalustest omandataval erialal. Samuti aitab edasisele tööle saamisele kaasa kutsekoolide ja kohalike ettevõtete tihedam koostöö. Punktid 60 ja 67. Nõustume seisukohaga, et eeskätt on vaja välja töötada ning rakendada meetmeid konkurentsivõime poolest tööturul ohustatuna sihtrühma jaoks. Eelnevalt toime välja vajaduse vaadata üle toetuste süsteem, mis võimaldaks õpingutest üldse osa saada või neid lõpetada. Lisaks sellele on töötava inimese täiend-/ümberõppe puhul vajalik pakkuda paindlike õppevorme. Tasemeõppes osalemiseks leida aega 1+ aastat võib osutuda liiga keeruliseks. Selle asemel tuleks luua intensiivkursused kestusega näiteks kuni 3 kuud, mille raames omandatakse samuti kutseoskused ja sooritatakse eksam. Haridus- ja teadusministri kommentaarid: Analüüsi üheks olulisemaks järelduseks on, et kutseõppe lõpetanud täiskasvanud, kes enne kutsehariduse omandamist olid erialase ettevalmistuseta ja teenisid madalamat palka või olid töötud, on ka pärast erialase hariduse saamist tööturul tõenäoliselt halvemas positsioonis. Järeldus, et varasemalt erialase ettevalmistuseta kutseõppe lõpetanud täiskasvanud on ka pärast erialase hariduse omandamist tööturul tõenäoliselt halvemas positsioonis, ei tähenda automaatselt seda, et õppe kvaliteet oleks kehv. Tööturul edukat hakkama saamist mõjutab lisaks haridusele ja selle kvaliteedile töökohtade paiknemine ning valdkondade palgatasemed. Haridus- ja Teadusministeeriumi koostatud 2015. aasta valitsemisala analüüsis on selgelt viidatud, et erialane haridus ei anna Eesti tööturul sageli palgaelist. Keskharidusejärgse kutseharidusega inimesed teenivad keskmiselt küll pisut rohkem kui põhiharidusega inimesed, ent üldkeskhariduse omandanutega võrreldes palgaerinevust ei ilmne. See omakorda viitab, et tööandjad ei eelista oma valikutes alati erialase haridusega inimesi ehk diplomi/tunnistuse olemasolu. Probleemiks on, et karjääriteenuste kättesaadavus täiskasvanutele on olnud pigem nõrk ning ka kutsekoolid pole alati olnud võimalised inimesi nõustama selles, milline on piirkonna töökohtade valik tulevikus, kuidas võiks sobida pakutav palk isiku ootustega ning millistel juhtudel on kiirema tööturule suundumise jaoks mõistlikum valida tasemeõppes lühemad kursused täiendkoolituse vormis. Täiskasvanud õpilase informeeritum valik ja suurem teadlikkus piirkonna töökohtadest aitaks tõsta ka edukust tööturul. Olukorra parandamiseks oleme astumas järgmisi samme: 1. Töötukassa poolt töötavatele inimestele suunatud karjääriteenuste pakkumise alustamisega ning Rajaleidja karjäärinõustamiskeskuste rajamisega igasse maakonda on tagatud parema nõustamisteenuse kättesaadavus. Ülesehitamisel on uus OSKA tööjõuvajaduse prognoosisüsteem, millega muutume üha professionaalsemaks, et hinnata sektorite ootusi erialasele haridusele. 2. Panustame õpipoisi õppevormi juurutamisesse ja parktikakorralduse parendamisse, mis kindlustab õpilasele paralleelselt nii töökoha kui ka võimaluse tõsta töötamise kõrvalt oma kvalifikatsioonitaset. See eeldab ka tööandjatelt paindlikkust ning soovi oma töötajate paremasse haridusse panustada, samas võtab neilt maha koormuse iseseisvalt oma töötajaid ümber koolitada.

Riigikontrolli kommentaar: Juhime tähelepanu, et Riigikontroll ei tee ühtegi järeldust õppe kvaliteedi kohta, nagu haridus- ja teadusministri vastusest võib aru saada. Ülevaate punktis 49 on öeldud, et tööturul hakkamasaamist võivad mõjutada ka varasem töökogemus ja isikuomadused, mistõttu ainuüksi kutsehariduse omandamine ei pruugi isiku olukorda tööturul muuta. Õppimise käigus võib ka selguda, et valiti eriala, kus tegelikult ei soovitagi tööle asuda. Seetõttu on ka täiskasvanud õppurite puhul oluline karjäärinõustamine, et suunata neid valima just neile sobivaid erialasid.

Riigikontrolli analüüsis on toodud, et Haridus- ja Teadusministeerium peaks analüüsima, kuidas mõjutab kõrgelt haritud inimeste siirdumine õppesse eri- ja kutsealase haridusega isikute juurdepääsu haridusele.

Vastuse küsimusele saab analüüsist endast. Kutseõppesse siirduvate isikute arv on peamiselt noorte arvu vähenemise tõttu pidevalt kahanenud. Nooremad õppurid on asendunud vanematega, kuid koolituskohti on tänu heade õppebaaside olemasolule võimalik luua rohkem, kui on hetkel süsteemis õppureid kokku. Pakutav õppekohtade arv on täitnud nii põhikooli lõpetajate kui ka täiskasvanute ootusi. Suurem osa kutseõppesse asunud täiskasvanutest on need, kes on kutseõppe peamine sihtrühm täiskasvanute osas – eri- ja kutsealase haridusega inimesed ning tööturul madalama konkurentsivõimega isikud. Seega, kutseharidusse lähevad hetkel peamiselt isikud, kellele on see erialase hariduse saamise või ümberõppe kontekstis oluline ja kutsehariduse kättesaadavus selle grupi jaoks ei ole problemaatiline.

Riigikontrolli kommentaar: Märkime, et Riigikontroll ei ole täpsemalt analüüsinud, kuidas mõjutab kõrgelt haritud inimeste kutseõppesse siirdumine eri- ja kutsealase haridusega inimeste juurdepääsu õppesse. Seepärast on lähtumine ainuüksi sellest teadmisest, et noorte arvu vähenemise tõttu on võimalik vastu võtta rohkem täiskasvanuid, riikliku koolitustellimuse juhtimise aspektist liiga üldine. Riigikontrolli pidas silmas seda, et täpsemalt vajaks analüüsida kutseõppeasutuste vastuvõtu- ja sisseastumispraktika, mis annaks võimaluse hinnata, kas kõrgema haridustasemega inimesed on eelistatud madalama haridustasemega inimeste ees. Kui see nii peaks olema, oleks tarvis soodustada madalama haridustasemega inimeste juurdepääsu kutseõppeasutustesse tööturuvajadustele vastavatel erialadel.

Analüüs viitab Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) ja auditi käigus välja tulnud andmete erinevusele. Juhime tähelepanu, et EHIS korjab lõpetamise andmeid alates 2005. aastast. Juhul kui isik, kes on vanem kui 25aastane, on õppe oma viimasel haridustasemel lõpetanud enne 2005. aastat, puudub ministeeriumil võimalus kontrollida isiku poolt õppeasutusele esitatud andmete õigsust viimase omandatud kvalifikatsiooni kohta.

Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll rõhutab uuesti, nii nagu on ka ülevaate iseloomustuses toodud, et EHISe andmete puhul on arvestatud, et EHISes on andmed eelmise haridustee kohta alates 2005. aastast, varasemate aastate andmete puhul on arvestatud sisseastumisel deklareeritud haridustaset. Andmete erinevusele viidates on sellega arvestatud.

Toote analüüsis välja, et peamiseks täiskasvanute õpingute katkestamise põhjuseks on raskused pere ja tööelu sobitamisel. Samas soovitate, et põhi- ja keskharidusega täiskasvanutele võiks sobida kutsekeskharidusõppe ning kutsekoolid peaksid muutma õpet paindlikumaks. Oleme skeptilised, et pikk õppeaeg – kutsekeskharidusõppes vähemalt 3 aastat – ning ühe õppeaja jooksul nii üldhariduse kui ka kutsehariduse omandamine on täiskasvanud õppijale kõige sobivam. Seda isegi paindlikumate õppevormide juures. Ka analüüsis on märgitud, et väga oluline on eristada erineva taustaga sisseastujad ning püüda leida neile sobivaim õppetase ja -vorm. Peame nõustamist ning toetavaid tegevusi olulisemaks kui õppeaja pikendamist täiskasvanutele.

Riigikontrolli kommentaar: Juhime tähelepanu, et Riigikontroll soovib enam tähelepanu pöörata sellele, kuidas saada rohkem eri- ja kutsealase haridusega ning tööturul mitteaktiivseid ning ebastabiilse või madala sissetulekuga inimesi kutsekoolidesse ning kuidas neid seal toetada, et vältida õpingute katkestamist ja tagada kutsehariduse omandamiseni jõudmine.

Ülevaate iseloomustus

Ülevaate eesmärk

Ülevaate eesmärk on anda infot täiskasvanuna kutsehariduse omandajate varasema haridusliku ja tööalase tausta ning muutuste kohta tööturupositsioonis pärast kutsehariduse omandamist.

Ülevaate ulatus ja käsitusviis

Täiskasvanud kutsehariduse omandajatena käsitletakse ülevaates 25aastaselt või hiljem tasemeõppes kutseharidust omandama asunud isikuid.

Ülevaates on keskendunud perioodile 2010–2014.

- Kutseharidust omandama asunud täiskasvanute profiil koostati 2010/11.–2014/15. õppeaastal sisseastunute põhjal. Õpingute alustamise õppeaasta määratlemisel on lähtutud ajavahemikust 1. juuli kuni 30. juuni. 2014/2015. õppeaastal sisseastunute kohta on andmed kuni väljavõtte tegemiseni (23. aprill 2015).
- Muutused isikute tööturupositsioonis selgitati 2010/11.–2013/14. õppeaastatel kutsehariduse omandanud isikute põhjal, kes olid alustanud õpinguid alates 1. juulist 2009 ning olid sisseastumisel vähemalt 25aastased. Õpingute lõpetamise õppeaasta määratlemisel võeti õppeaasta alguseks 1. oktoober ja lõpuks 30. september. Tööturupositsiooni ja selle muutuse analüüsimisel võeti vaatluse alla ajavahemikud 12 kuud enne sisseastumist ja 12 kuud pärast õpingute lõpetamist.

Ülevaate koostamine hõlmas andmeanalüüsi, intervjuusid kutseõppeasutuste ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatega ning teemakohaste uuringute, seaduste ja seaduseelnõude seletuskirjade analüüsi. Ülevaate käigus intervjueritud isikud on esitatud tabelis 10.

Tabel 10. Ülevaate koostamise käigus intervjueritud isikud

Asutus	Kuupäev	Nimi ja ametikoht
Haridus- ja Teadusministeerium	25.03.2015	Helen Põllo – kutsehariduse osakonna juhataja Terje Haidak – täiskasvanuhariduse osakonna juhataja Küllil Ail – täiskasvanuhariduse osakonna asejuhataja Mart Reinhold – analüüsiosakonna analüütik
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	07.04.2015	Mario Lambing – majandusarengu osakonna peaanalüütik
Hiiuamaa Ametikool	07.05.2015	Ülo Kikas – direktor Signe Leidt – arendus- ja koolitusjuht, õppeosakonna juhataja kt Pille Kaups – õppeosakonna administraator
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	12.05.2015	Piret Tamme – kutseõppe osakonna juhataja
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	26.05.2015	Helle Noorväli – rektor Merje Vaide – õppeprorektor Virve Transtok – ettevõtluse ja majandusarvestuse õppetooli juhataja
Vana-Vigala Tehnika ja Teeniduskool	14.05.2015	Enn Roosi – direktor Evelin Tamm – õppedirektor
Räpina Aianduskool	19.05.2015	Kalle Toom – direktor Karin Kask – sessioonõppe juhataja

Andmeanalüüs tehti järgmiste andmete põhjal:

Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS) – andmed kutseharidust omandama asunud ja/või kutsehariduse omandanud täiskasvanute õpingute kohta (sealhulgas andmed varasemate õpingute kohta kutse- või kõrghariduse tasemel²¹). EHISe andmete põhjal antakse ülevaade täiskasvanud kutseõppurite varasemast hariduslikust taustast ning õpinguid iseloomustavatest näitajatest.

Maksu- ja Tolliameti (MTA) – andmed täiskasvanud kutsehariduse omandajate järgmiste tulude kohta:

- töötasu ja/või lepingu alusel tehtud väljamaksed (sh andmed väljamakse tegija ja tegevusala kohta),
- füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlustulu,
- juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liikmele makstav tasu,
- välismaalt saadud tulu,
- vanemahüvitis,
- töötuskindlustushüvitis.

MTA andmete põhjal anti ülevaade isikute tööturuseisundist ning teise tulu suurusest 12 kuud enne õpingute alustamist ja 12 kuud pärast õpingute lõpetamist.

Töötukassa – andmed täiskasvanud kutsehariduse omandajate töötuna arveloleku perioodide kohta. Andmete põhjal selgitati, kui paljud täiskasvanud kutsehariduse omandajad on olnud töötuna arvel 12 kuud enne õpingute alustamist ja 12 kuud pärast õpingute lõpetamist.

Äriregister – andmed täiskasvanud kutsehariduse omandajate seotuse kohta ettevõtetega. Andmete põhjal analüüsiti, kui paljud täiskasvanud kutsehariduse omandajad on tegelenud ettevõtlusega 12 kuud enne õpingute alustamist ja 12 kuud pärast õpingute lõpetamist.

Ülevaate lõpetamise aeg

Ülevaate menetlustoimingud lõpetati augustis 2015.

Ülevaate meeskond

Ülevaate on koostanud auditijuht Raina Loom, vanemaudiitor Margit Paulus (kuni 11.09.2015) ja audiitor Mihkel Nestor (kuni 08.05.2015). Ülevaate koostamisse olid kaasatud praktikandid Linda Sutt ja Teele Treiel.

Kontaktandmed

Ülevaate kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniteenistusest tel +372 640 0704 või +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee.

Ülevaate elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Ülevaate kokkuvõte on saadaval ka inglise keeles.

Ülevaate number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on 2-1.7/16/70096/10.

Riigikontrolli postiaadress on:

Narva mnt 11a

15013 TALLINN

Tel +372 640 0700

Faks +372 661 6012

riigikontroll@riigikontroll.ee

²¹ EHISes on andmed eelmise haridustee kohta alates 2005. aastast, varasemate aastate andmete puhul on arvestatud sisseastumisel deklareeritud haridustaset.

Riigikontrolli varasemaid auditeid kutse- ja täiskasvanuhariduse valdkonnas

17.09.2010 – Täiskasvanute täiendus- ja ümberõpe

06.07.2009 – Riigikutseõppeasutuste ümberkorraldamise tulemuslikkus

Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee.